

Socijalna Medicina

Nebojša Kavarić

nenok@t-com.me

**VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE**

ULOGA VASPITANJA ZA ZDRAVLJE

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

1. Regulacijska - koji podrazumijeva rješavanje problema u zdravlju normativno, putem zakona i drugih akata. Naime, u cilju rješavanja faktora u sredini u kojoj živimo donešen je niz zakona, kao što su Zakon o hrani, Zakon o lijekovima, Zakon o duvanu i drugi, koji treba da obezbijede bezbjednost uticaja faktora sposljne sredine na zdravlje.

ULOGA VASPITANJA ZA ZDRAVLJE

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Institucionalna** – koja podrazumijeva rješavanje zdravstvenih problema otvaranjem i organizacijom rada zdravstvenih institucija, a ovim se podrazumijeva i stvaranje neophodnog kadra za rad u ovim institucijama sa definisanim zadacima, pravima i obavezama.

ULOGA VASPITANJA ZA ZDRAVLJE

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Vaspitanje za zdravlje** – predstavlja instrument ili strategiju zdravstvene politike i jedan je od bitnih činilaca koji utiču na unapređenje i očuvanje zdravlja.
- Ovo je strategija koji prati ove dvije pomenute strategije ili im predhodi, kako bi stvorili neophodne preduslove za njihovu realizaciju.

ULOGA VASPITANJA ZA ZDRAVLJE

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- Osim navedenih, zdravstveno vaspitanje može da ima značajnu ulogu i u drugim sektorima, koja sarađuju sa sektorom zaštite zdravlja (kao što je sektor obrazovanja, sektor socijale i slično).

ULOGA VASPITANJA ZA ZDRAVLJE

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- U nekim sistemima, kao što je naš zdravstveno vaspitanje je zakonska obaveza i prema našem Zakonu o zdravstvenoj zaštiti svaki zdravstveni radnik je obavezan da jedan dio svog radnog vremena posveti zdravstvenom obrazovanju.

PROCES ZDRAVSTVENOG VASPITANJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- 1. DIJAGNOSTIČKA FAZA
- 2. FAZA INTERVENCIJE

DIJAGNOSTIČKA FAZA

- **Postoji li povezanost ponašanja i ciljeva postavljenih u odnosu na željene nivoe zdravlja ili ishod kod specifičnih zdravstvenih problema.** U ovoj fazi istražuje se način ponašanja jedne populacije i identifikuju osnovni poremećaji zdravlja proizišli iz određenog oblika ponašanja.

DIJAGNOSTIČKA FAZA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **U kojoj mjeri ponašanje i determinante koje određuju ponašanje utiče na specifičan zdravstveni problem ili zdravlje u cjelini.**

DIAGNOSTIČKA FAZA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Šta se zdravstveno-vaspitnim procesom može učiniti u odnosu na željene ciljeve,** odnosno da li će sprovođenje određenih mjera i aktivnosti uticati na promjenu stanja zdravlja konkretne populacije.

ZDRAVSTVENO-VASPITNA INTERVENCIJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- „organizovana zdravstveno vaspitna aktivnost bazirana na namjeri da se interveniše u procesu formiranja, promjene i održavanja promijenjenog ponašanja, koja je povezana sa porastom rizika za bolest, povređivanje ili smrt“.

CILJEVE ZDRAVSTVENO-VASPITNE INTERVENCIJE

- doprinos unapređenju i očuvanju zdravlja,
- smanjenje rizika za obolijevanje,
- smanjenje trajanja obolijevanja,
- prevencija komplikacija,
- poboljšanje kvaliteta života kroz proces formiranja adekvatnog ponašanja ili
- modifikacija postojećeg ponašanja rizičnog po zdravlje.

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

EVALUACIJA ZDRAVSTVENO-VASPITNIH AKTIVNOSTI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Evaluacija, odnosno mjerenje rezultata sprovedenih aktivnosti, zdravstveno-vaspitne intervencije predstavlja utvrđivanje od kog nivoa su dosegnuti planom utvrđeni ciljevi.**

EVALUACIJA ZDRAVSTVENO-VASPITNIH AKTIVNOSTI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- U CILJU EVALUACIJE ZDRAVSTVENO-VASPITNIH AKTIVNOSTI KORISTIMO RAZLIČITE FORME POREĐENJA, A CILJ JE UTVRDITI DOPRINOS OVIH AKTIVNOSTI U PROCESU UNAPRIJEĐENJA ZDRAVLJA.

EVALUACIJA ZDRAVSTVENO-VASPITNIH AKTIVNOSTI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- Poređenjem prije i poslije intervencije, na jednoj istoj teritoriji (poređenje u vremenu),
- Poređenjem sa drugim teritorijama ili populacijama u kojima nije bilo intervencija (poređenje u prostoru),
- Poređenjem planiranog prema izvedenom,
- Poređenjem razlika između prognoziranog ishoda bez intervencije i stvarnog ishoda nakon intervencije.

REZULTATI ZDRAVSTVENO-VASPITNIH AKTIVNOSTI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Porasta pozitivnog ponašanja**, što je suštinski cilj, jer se nastoji povećati ponašanje koje je u skladu sa zdravljem.

REZULTATI ZDRAVSTVENO-VASPITNIH AKTIVNOSTI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Zaustavi pad pozitivnog ponašanja**, što takođe, može biti dobar rezultat, jer ne dozvoljava da dođe do pada postignutih rezultata i predomanacije negativnog ponašanja.

REZULTATI ZDRAVSTVENO-VASPITNIH AKTIVNOSTI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Pada negativnog ponašanja**, čime se utiče na smanjenje pojave negativnog ponašanja u populaciji.

REZULTATI ZDRAVSTVENO-VASPITNIH AKTIVNOSTI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Zaustavi rast negativnog ponašanja**, čime se smanjuje porast negativnih oblika ponašanja

ZDRAVSTVENO-VASPITNI PROGRAMI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- UKOLIKO SU AKTIVNOSTI ZDRAVSTVENOG VASPITANJA UNAPRIJED OSMIŠLJENI, PLANIRANI, KONTINUIRANI, 'PRAĆENI I EVALUIRANI, KAŽEMO DA SE REALIZUJU KROZ ZDRAVSTVENO-VASPITNE PROGRAME.

ZDRAVSTVENO-VASPITNI PROGRAMI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Predstavljaju niz osmišljenih aktivnosti edukativnog karaktera koji utiču na ponašanja u vezi sa zdravljem**

ZDRAVSTVENO-VASPITNI PROGRAMI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- Program je u stvari metod kojim se sprovode edukativne strategije, a uticaj programa je ono što se dobija edukativnim procesom u slučaju ponašanja ili zdravstvenog stanja.

DIZAJNI ZDRAVSTVENO-VASPITNIH PROGRAMA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- 1. JEDNODIMENZIONALNI
- 2. DVODIMENZIONALNI
- 3. OTVORENI SISTEM

JEDNODIMEZIONALNI PROGRAMI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- Podrazumijeva prenošenje informacija ciljnom auditorijumu, pri čemu se edukator obraća auditorijumu bez njihovog učešća, a uspjeh intervencije se mjeri provjerom povećanja znanja nakon intervencije.
- Eksplicitan primjere ovako dizajniranog zdravstveno – vaspitnog programa je predavanje u kojima učesnici ne učestvuju ni u jednoj fazi realizacije aktivnosti, jer je predavač u potpunosti odgovoran za planiranje, realizovanje i evaluaciju sprovedenih aktivnosti.

DVODIMENZIONALNI PROGRAMI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- Podrazumijeva i dalje proces prenošenja informacija, pri čemu, edukator vodi program, ali vode računa i o potrebama ciljne grupe, a pri tome provjera znanja, stavova i ponašanja prije intervencije je vrlo bitno za edukaciju programa.
- Primjer ovako dizajniranog zdravstveno – vaspitnog programa je rad u grupi (radionice različite vrste) u kojoj i sprovodioci i korisnici učestvuju u realizaciji mjera.

OTVORENI SISTEM

- Karakteriše puno učešće i edukatora i ciljne grupe, međusobna interakcija u svim fazama programa, čime se javljaju promjene u ponašanju i zdravstvenom stanju.
- Ovo su, obično, programi bazirani na razvoju i osnaživanju zajednice, koji imaju veliki kapacitet za uticaj.
- Primjere ovako dizajniranih zdravstveno – vaspitnih programa su okrugli stolovi, diskusije i neke druge metode sprovođenja zdravstveno-vaspitnih programa u kojima se ne razlikuju učesnici aktivnosti.

ZDRAVSTVENO –VASPITNI PROGRAMI PREMA NAMJERI KORIŠĆENJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- 1. INFORMATIVNI
- 2. RAZVOJNI
- 3. INSTITUCIONALNI

INFORMATIVNE PROGRAMI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- Ovi programi su usmjereni ka obezbjeđuju specifičnih znanja i informacija za određene ciljne grupe (informacija o značaju održavanja higijene ruku za prenošenje infekcija kod djece školskog uzrasta).
- Takvog su karaktera mas-medijski programi i kampanje. Ovi su programi dosta jednostavni.

RAZVOJNI PROGRAMI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- Ovi programi su usmjereni ka kompleksnim socijalnim problemima, a bazirani su na sveukupnom razvoju zajednice (Zdravi gradovi), uz animiranje cjelokupne zajednice, koja mora uzeti učešća u aktivnostima programa.
- Ovakvi programi su veoma kompleksni, jer podrazumijevaju uključivanje velikog broja učesnika i značajne rezultate za jednu populaciju.

INSTITUCIONALNI PROGRAMI

- Predstavljaju kombinaciju informativnih i razvojnih programa.
- Ovi programi usmjereni su ka razvoju znanja i vještina i postizanju specifičnih ciljeva za pojedine kategorije stanovništva ili cijelu populaciju.

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

INSTITUCIONALNE PROGRAMI

- Takvi zdravstveno vaspitni programi, usmjereni ka dostizanju specifičnih ciljeva, ili za određene ciljne grupe ili populaciju u cjelini i mogu biti sastavni dio nekih drugih programa kao što je program zaštite djece od infekcije HIV/AIDS-a sastavni dio „Programa za sprečavanje SIDE“ ili zaštita odojčadi sastavni dio „Programa zdravstvene zaštite žena i djece“.

VASPITANJE ZA
V
ZDRAVLJE

MODELI ZDRAVSTVENOG VASPITANJA KAO OSNOV ZDRAVSTVENO-VASPITNIH INTERVENCIJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Model socijalnog učenja**
- **Model socijalnog marketinga**
- **Precede model**
- **Model zdravstvenog ubjeđenja**
- **Model preventivnog ponašanja**
- **Model akcije za zdravlje**

MODEL SOCIJALNOG UČENJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- Podrazumijeva da je ponašanje ljudi uslovljeno faktorima iz okruženja, prije svega kroz sistem nagrada i kazni, čime se čovjek uči adekvatnom ponašanju.
- Ukoliko sistem definiše adekvatan proces praćenja ponašanja u vezi sa zdravljem, formiranje adekvatanog (u skladu sa zdravljem) ponašanja i njegovo održavanje biće jednostavnije.

MODEL SOCIJALNOG UČENJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- Zadatak zdravstvenog vaspitača je da pruži potpunu i tačnu informaciju i osposobi mlade i sve ostale ljude kako bi bili u stanju da se suprotstave snažnom uticaju iz okruženja da ne prihvati ponašanje koje nije u skladu sa zdravljem.

MODEL SOCIJALNOG MARKETINGA

- Sprovodi se kroz metode adekvatne reklame. Ovaj metod ima zadatak da dizajnira, sprovodi i prati program koji je usmjeren da odmah utiče na ponašanje u cilju interesa individue ili društva u cjelini.
- Ovaj model pokazuje dobre rezultate u programima na prevenciji AIDS-a. Ukoliko se sprovode kroz kampanje koje, pri tome, koriste različite vrste mas-medija, ostvaruju značajne rezultate.

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

PROCEDE MODEL

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- –Ova model polazi od pretpostavke da je u razvoju ponašanja u vezi sa zdravljem važan uticaj sljedećih faktora:
- PREDISPONIRAJUĆI,
- OSNAŽUJUĆI,
- PODRŽAVAJUĆI

PREDISPONIRAJUĆI FAKTORI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **1. predisponirajući faktori** (determinante koje uključuju znanje, stavove i zdravstveno ubjeđenje),

OSNAŽUJUĆI FAKTORI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **2.osnažujućí faktori** (socijalno uslovljeno ponašane kroz sistem nagrada i kazni) i

PODRŽAVAJUĆI FAKTORI

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **3. podržavajući faktori** (podrška okoline i stvaranje okoline za usvajanje odluka koje su postignute u vezi ponašanja u skladu sa zdravljem).
- Neophodno je ostvariti saradnju vaspitača i klijenta u svim fazama procesa.

MODEL ZDRAVSTVENOG UBJEĐENJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- tumači reagovanje ljudi kroz četiri osnovna ubjeđenja i to:
- 1. individualno ubjeđenje u vezi sa ličnom osjetljivišću na bolest koju treba prevenirati,
- 2. ubjeđenje u vezi sa težinom konkretne bolesti,
- 3. ubjeđenje u vezi sa primjenjivanom preventivnom mjerom (odnosno u ovom slučaju ubjeđenje u vezi sa efikasnošću promjene ponašanja na prevenciju konkretne bolesti),
- 4. kao i ubjeđenje u vezi sa okolinskim i ličnim barijerama u prihvatanju promjene ponašanja i održavanju takvog ponašanja.

MODEL PREVENTIVNOG PONAŠANJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- Prema ovom modelu ponašanje je uslovljeno dejstvom tri suštinske determinante i to:
- **1. primarne determinante**, koje se sastoje od psiholoških determinanti povezanih sa zdravljem, a koje uslovljavaju preduzimanje određenih aktivnosti u odnosu na zdravlje.
- **2. sekundarne detrmiante**, koje se grupišu u tri kategorije i to demografske, kognitivne i afektivne.
- **3. pokretači akcije.**

MODEL AKCIJE ZA ZDRAVLJE

Ovaj model podrazumijeva djelovanje faktora kao što su:

- 1. okolinski,
- 2. interpersonalni i
- 3. intrapersonalni na ponašanje.

Prema ovom modelu ukoliko postoji definisana javnozdravstvena politika, omogućeno je svakom pojedincu da napravi najbolji mogući zdravi izbor.

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

MODIFIKACIJA PONAŠANJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- PREDPOSTAVLJA PROMJENU PONAŠANJA U SMISLU PRIHVATANJA ZDRAVIH STILOVA ŽIVOTA

VRSTE MODIFIKACIJE PONAŠANJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **PRIRODNA ILI NEPLANIRANA MODIFIKACIJA, A PODRAZUMIJEVA NESVJESNU I NEPLANIRANU AKTIVNOST NA PROMJENI PONAŠANJA.**

VRSTE MODIFIKACIJE PONAŠANJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **planirana modifikacija**, koje podrazumijevaju promjene ponašanja koje se dešavaju pod uticajem planske aktivnosti, prije svega vaspitanja za zdravlje.

MODIFIKACIJA PONAŠANJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- ČETIRI OSNOVNE FAZE MODIFIKACIJE

FAZA PRED-RAZMIŠLJANJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- (prepoznata najčešće na samom početku primjene određenih formi ponašanja) u kojoj se mogu identifikovati sledeće promjene:
- osoba nema namjere da promijeni ponašanje u bliskoj budućnosti
- neinformisana je ili slabo informisana o posljedicama ponašanja
- možda je pokušala promijenu, ali je postala obeshrabrena
- izbjegava da priča, čita ili misli o visokorizičnom ponašanju
- izgleda kao 'tvrđ orah', nemotivisana, ne sarađuje ili nije spremna za promjene

FAZA RAZMIŠLJANJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- - podrazumijeva pojavu različitih promjena (najčešće inicirane pojavom nekih simptoma nastalih kao posljedica nekog oblika ponašanja) koje se odlikavaju na sledeći način:
- osoba počinje da misli da ipak ima problem
- počinje da odmjerava argumente ZA i PROTIV promjene ponašanja
- odnos ovih argumenata stvara ambivalenciju o promjeni, i osoba može tu da se 'zaglavi' neko vrijeme
- osoba nije spremna za tradicionalne programe orijentisane na akciju

FAZA PRIPREME

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- U ovoj fazi se identifikuju sledeće karakteristike ponašanja:
- osoba je možda postavila sebi cilj da se promijeni
- odlučila se na promjenu, ima i plan akcije
- ove osobe su dobri kandidati za programe orijentisane na akciju: testiranje, klubovi
- korisnik se može trajno zadržati u ovoj fazi
- korisnik se više puta može naći u ovoj fazi

FAZA AKCIJE

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- počinje realizacijom plana promjene ponašanja, odnosno pristupa aktivnostima koje se usmjerene ka modifikaciji određene forme ponašanja

FAZA ODRŽAVANJA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- podrazumijeva da promijenjeno ponašanje postane svakodnevno ponašanje osobe koja je pristupila procesu modifikacije ponašanja i u ovoj fazi prepoznamo sledeće karakteristike:
- novo ponašanje je automatsko, osoba se dobro osjeća, zahtijeva manje svjestan napor osoba radi na tome da spriječi relaps
- osoba je više samouvjerenija da može da nastavi sa promjenama
- ova faza obično traje od 6 mjeseci do 5 godina
- ovo je i dobra faza za regrutovanje volontera

SADRŽAJ ZDRAVSTVENO-VASPITNOG RADA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

Zavisi od:

- zdravstveno – vaspitnih potreba,
- definisanih prioriteta i politike jedne zajednice, grupe, porodice ili pojedinca.

KREATORI ZDRAVSTVENO VASPITNOG RADA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Svjetska zdravstvena organizacija - SZO**, koja svake godine, na osnovu analize situacije u zemljama članicama definiše globalne politike, globalne ciljeve i identifikuju prioritete, a na osnovu kojih

KREATORI ZDRAVSTVENO VASPITNOG RADA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Ministarstva zdravlja** zemalja članica kreiraju nacionalne ciljeve u skladu sa politikom zdravlja, a u skladu sa kojima se rade nacionalni programi, a koje moraju da budu podržani od strane posebnih

KREATORI ZDRAVSTVENO VASPITNOG RADA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Vladinih institucija**, kao što je Institut za javno zdravlje, koje definiše konkretne nacionalne programe, a

KREATORI ZDRAVSTVENO VASPITNOG RADA

- **Zdravstvene institucije** (koji sprovode kreirane programe, kao što konkretno domovi zdravlja u Crnoj Gori sprovode programe u savjetovalištima na osnovu programa koje su uradili stručnjaci Instituta za javno zdravlje).
- U realizaciji programa aktivno se uključuju i **NVO**, koji pomažu realizaciju kreiranih programa.

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

ZDRAVSTVENO VASPITNE POTREBE

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **NORMATIVNE**
- **OPAŽENE - IZRAŽENE**
- **KOMPARATIVNE - UPOREDNE**

NORMATIVNE POTREBE

- Definiše **profesionalac** i najčešće su **zakonski definisane** i obavezne su za sprovođenje (Program škole za trudnice u savjetovalištima za reproduktivno zdravlje u centrima za prevenciju domova zdravlja). U nekim slučajevima pružaoci usluga mogu neke aktivnosti normativno da odrede i obavežu se za njihovo sprovođenje. Ovih potreba je, najčešće i najviše, jer su profesionalci, na osnovu svojih iskustava i znanja, u stanju da prepoznaju **značajno više potreba** nego sami korisnici.

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

OPAŽENE POTREBE

- Koje **sami ljudi osjećaju** i ono što oni žele da nauče. Ove potrebe su vrlo često ograničene nepostojanjem informacija o mogućnostima zadovoljenja ovakve vrste potreba (ljudi opažaju da nedostaju aktivnosti na prevenciji pušenja i komplikacija koje izaziva pušenje).

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

IZRAŽENE POTREBE

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- su opažene potrebe **izražene zahtjevom**. U nekim slučajevima ove potrebe se mogu naplaćivati od korisnika (pušači mogu da izraze želju da se organizuje tretman odvikavanja od pušenja koji oni, pri tome, plaćaju). U nekim slučajevima ove potrebe nisu u koliziji sa normativnim potrebama, jer su normativne potrebe strogo usklađene sa naučnim činjenicama.

KOMPARATIVNE POTREBE

- **Definišu** se na osnovu poređenja sa sličnom grupom koja dobija zdravstveno-vaspitne usluge. Ukoliko na nekoj teritoriji postoji zdravstveno-vaspitni program koji daje dobre rezultate, možemo organizovati takve aktivnosti i na drugim teritorijama.

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

METODE PREPOZNAVANJA ZDRAVSTVENO-VASPITNIH POTREBA

VASPITANJE ZA
ZDRAVLJE

- **Formalne metode** – koja podrazumijevanja saznavanje zdravstveno-vaspitnih potreba pretraživanjem literature o kulturi, načinu života, zatim analizom zdravstvenog stanja stanovništva, istraživanje važnijih zdravstvenih problema.

Social Medicine

Health For All

